

Аманжол С.Т.

**Қазіргі араб қоғамындағы
дәстүрлі мәдениет пен
құндылықтар өзгерісі**

Мақалада қазіргі араб қоғамындағы дәстүрлі мәдениет пен құндылықтар өзгерісі негізінен дінде, тілде, этикетте, киім кию, тағам түрлеріндегі ерекшеліктеріне қарай, салғастырылып қарастырылады. Әлемде болып жатқан жаһандық өзгерістер мен адамзат дамуындағы жаңа кезең мемлекеттердің ұлттық шеңберде түйықталып қалуына жол бермейді. Бұл, әрине, араб әлеміне де қатысты. Жаһандану көріністері араб елдерінің экономикалық дамуында, ішкі және сыртқы саяси мәселелерінде, әлеуметтік жағдайында, білім мен мәдениет деңгейінде, рухани-діни саласында байқалады.

Түйін сөздер: жаһандану үдерісі, жаһанданудың әсері, араб қоғамы, дін, араб тілі, араб этикеті, араб ұлттық киімдері, араб ұлттық тағамдары.

Amanzhol S.T.

**The impact of globalization on
traditional culture and values of
modern Arab society**

The article deals with the problems of the changes in traditional culture and values of modern Arab society in the process of globalization, particularly in religion, language, etiquette, clothing and food. Current global changes in the world and a new period of mankind have an impact on the development of the states in the world including Arab countries. Globalization is reflected in economic development, social status, education, culture, moral and religious spheres of Arab countries.

Key words: the process of globalization, the impact of globalization, Arab society, religion, the Arabic language, Arab etiquette, Arab national clothes, Arab national food.

Аманжол С.Т.

**Влияние глобализации
на традиционную культуру и
ценности современного
арабского общества**

В статье рассматриваются изменения в традиционной культуре и ценностях современного арабского общества в процессе глобализации, в особенности, в религии, языке, этикете, одежде, питании. Присходящие в мире глобализационные изменения и новый этап человечества влияют на развитие государств на мировой арене включая арабские страны. Глобализация отражается в экономическом развитии, социальном положении, образовании и культуре, духовно-религиозных сферах арабских стран.

Ключевые слова: процесс глобализации, влияние глобализации, арабское общество, религия, арабский язык, арабский этикет, арабская национальная одежда, арабские национальные блюда.

**ҚАЗІРГІ АРАБ
ҚОҒАМЫНДАҒЫ
ДӘСТҮРЛІ МӘДЕНИЕТ
ПЕН ҚҰНДЫЛЫҚТАР
ӨЗГЕРІСІ**

Қазіргі әлемнің дамуындағы заңды құбылысқа айналып отырған жаһандану үдерісі – көпқырлы, көп деңгейлі және күрделі де қарама-қайшылықты үдеріс. Қарқынды жүріп жатқан жаһандану заманындағы көшке араб елдері өздері қаласа да, қаламаса да табиғи түрде ілесуде. Өйткені, әлемдік өркениет, әлемдік даму барлық адамзатқа ортақ. Заманауи ақпараттық технологиялар ұлттық шекараларды бұзып, бүгінгі әлемді «ғаламдық ақпараттық ауылға» айналдырды.

XX ғасырдың 90 жылдарынан бергі уақыт араб елдерінің жекелеген халықтары мен өркениеттері үшін ірі дүмпулер мен өзгерістер заманы ғана емес, сондай-ақ бүкіл адамзат тағдырындағы бетбұрыс кезеңі болды. Осы «ұлы жаңару» кезеңі әлемдік дамудың екі қарама-қарсы тенденцияларын: дүние жүзі елдерінің бір-бірімен барынша тығыз жақындасуы (жаһандану) және әлемдік әр түрлі өркениет ошақтарының оқшаулануы (локалдану) сияқты тенденцияларды байқатты. Үшінші мыңжылдықта әлемдік өркениеттердің жаһандық сипаты одан әрі айқындала түсуде, өйткені сан-салалы үдерістердің қай-қайсысы болмасын өркениеттер тоғысы иірімдерімен тығыз байланыста болып, араб қоғамына да әсер етіп келеді. Қазіргі таңда жаһандық байланыстардың барынша қарқынды дамуы мен оның араб қоғамының әлеуметтік, мәдени салаларындағы көріністерін зерттеу өзекті тақырып болып отыр.

Араб мәдениеті ислам дінімен тығыз байланысты. Араб қоғамының барлық саласына етене енген ислам діні әрдайым басымдық рөл атқарады және халықтың басым көпшілігінің өмір салтын анықтайды. Араб елдерінде ислам дінді әрбір мұсылманның өмірі, оның бүкіл іс-әрекеті, тіпті бүкіл ойы Құран мен сүннетке негізделеді. Мұсылман әлемінде қасиетті Құран Кәрім әрқашан адамдық болмысты қалыптастыруға айтарлықтай әсер еткен және әсер етіп келеді, сондай-ақ ол адамның басқа адамдарға және жалпы әлемге қатынасының қалыптасуында, мінез-құлық қағидалары мен қарым-қатынас қағидаларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Араб елдерінің дәстүрлі мәдениеті ислам қағидааттарымен тығыз байланысты. Алайда, жаһандану үдерісінің ықпалы қалыптасқан салт-дәстүрге, исламдық шарият нормаларына да әсер етуде. Соңғы уақытта батыста кең тараған бостандық,

еркіндік категорияларының араб қоғамына біртіндеп еніп жатқаны байқалады. Осындай үдерістерді зерттеумен арнайы сарапшылар қоғамы айналысады. Мысалы, мұсылман ғалымдардың дүниежүзілік одағы және Жидда қаласында орналасқан «Рабита» зерттеу орталығы сияқты ұйымдар қазіргі дамыған ақпараттық технологиялар арқылы әлемге тараған түрлі құбылыстарды ғылыми түрде зерттейді. Олардың пікірінен интернет желісі арқылы некелесу немесе ажырасу (талақ) жиілеп кеткендігі аңғарылады. Сонымен қатар, биоэтика, биомедицина саласында көтеріліп отырған халал тағам өнімдері және де адам ағзаларын айырбастап салу, сату мәселелері немесе осыған ұқсас басқа да жайлардың орын алғандығы айтылады. Зерттеу орталықтары дәстүрлі ислам заңдарына бағынған мұндай жат құбылыстардың араб қоғамында да байқалу себебін түсінуге тырысады. Біздің пайымдауымызша, тұрақты дәстүрлі қоғамда ислам діні бұрын рұқсат етпеген мұндай жайлардың орын алуы жаһандық өзгерістердің салдары болуы мүмкін. Өйткені, «ислам бүкіл әлемге және бүкіл заманға жіберілген дін» болғандықтан, фәтуа арқылы әр жердің, әр елдің, әр заманның ерекшелігіне байланысты мұқтаж жағдайларда рұқсат берілетін шешімдер қабылдануда.

Араб мәдениетінің ең маңызды мұрасы – араб тілі. Арабия түбегінде пайда болып, кейіннен Таяу Шығыс пен Солтүстік Африкаға кең тараған бұл тіл – осы аймақтағы көне тілдердің бірі. Араб тілі – қасиетті Құран тілі. Ол – барлық араб елдерінің мемлекеттік тілі, сонымен қатар БҰҰ-ның ресми тілдерінің бірі болғандықтан, әлемдегі негізгі тілдердің бірі болып саналады. Осыған қарамастан жаһанданудың жалыны араб тіліне де тиіп отыр. Қазіргі әдеби араб тілі басқа тілден енген сөздерді белсенді қолдануда. Доктор Хассан Нидалдың пікірінше, ғылым мен техника саласында *компьютер, интернет, диск, сайт, модем, факс, телефон, телевизор, спутник, sms, e-mail* сөздерін қолданады; сауда саласында банк, чек, магазин, супермаркет, минимаркет сөздері өте танымал; саясат саласында – *демократия, диктатура, либерализм, авторитария, парламент, виза, паспорт*; ал, медицинада – *никотин, витамин, инфлюэнса; әскери салада – вертолет, бомба*; өнерде – *камера, кадр, театр, комедия, трагедия, цирк, музыка, драма*; ал спортта – *футбол, волейбол, баскетбол, гол* сөздері кеңінен қолданылады [1,179-б.]. Ғалымның пікірінің маңыздылығын интернет жүйесінің электронды ресурстарында жарияланған мақалалардан да байқауға болады: «Араб тілі-

нің алты академиясы әдеби араб тілін – «фусханы» оқытып-үйрету және дамыту бағдарламасын әзірлеуде, сондай-ақ қазіргі терминология мәселелерімен айналысуда. Жоғарыда аталған сөздердің көпшілігінің араб тілінде баламасы болғанына қарамастан, мысалы, *компьютер – хаасуб, телефон – хаатиф, футбол – курату эл-кадам, сайт – мауқиа* және т.б.ол сөздердің кең қолданыста болуы жаһанданудың көріністерін байқатады. Тіпті, ағылшын тілі араб елдерінде екінші тіл болуы да мүмкін деген қауіп бар. Бұл жайында БАӘ-нің мәдениет, жастар және әлеуметтік даму Министрі шейх Нахьян бен Мубарак эл-Нахьян «Араб тіліне қауіп төнуде» тақырыбымен Дубайда өткен Халықаралық конференцияда жаһандану кезеңінде ағылшын тілі жиі қолданылып отырғандықтан, араб тіліне қауіп төнгенін атап айтты» [2]. Ол ағылшын тілі белгілі деңгейде мектептерде, үкіметтік мекемелерде, банктерде, өнеркәсіптік компанияларда, БАҚ-та араб тілін ығыстырып отырғанына тоқталды. Шейх Нахьянның ойынша, жастардың арасында өте танымал әлеуметтік желілер араб тіліне ерекше қауіп-қатер туғызады. Өйткені, ағылшын тілін жақсы меңгерген жас ұрпақ ағылшын тілінде кітап оқиды, музыка тыңдайды, фильмдер көреді. «Нэшнл» газетінің хабарлауынша, Дубайда жасөспірімдердің көбісі қосымша тіл үйренуге мұқтаж, «мұндайды басқа эмираттарда, тіпті басқа араб елдерінде кездестірмейсің. Мұнда 60%-дан астам жасөспірімдер басқа тіл үйренеді, оның себебі, жекеменшік мектептердің білім беру жүйесінде, онда барлық сабақтар ағылшын тілінде жүргізіледі. Дегенмен, басты жауапкершілік отбасына байланысты». Бұл пікірін газетке берген сұхбатында Джоан Сеймур былайша өрбітеді: «Қоғамда балаға жас кезінен ағылшын тілін үйретсе, келешекте оған бәсекелік артықшылық береді деген сенім қалыптасқан. Көптеген отбасылары халықаралық қатынас тілінде сөйлесуді қалайды. Араб ата-аналар балаларымен ағылшын тілінде сөйлесіп жатқанда Филиппиннен келген бала бағушы араб тілін қолданатын жағдайлар да жиі кездесіп жатады» [3]. Жаһанданудың араб тіліне әсерінің бұл көріністері тек БАӘ-де ғана емес, барлық араб елдерінде болып жатқан құбылыс.

Араб мәдениетін айтқанда ойға оралатын келесі мәселе – араб этикеті. Араб этикетінің ережелерін қалыптастыруда көшпелі қоғамның салттары мен дәстүрлері, құндылықтары маңызды рөл атқарды. Араб түбегіндегі ауыр климаттық жағдайлардағы көшпелі өмірдің өзі мінез-құлықтың қолайлы ережелеріне жол сілтеп

тұрды. Араб этикеті көшпелі араб халқының арнамыс кодексіне – «мурауа» исламның адамгершілік-этикалық нормаларын қосу нәтижесінде қалыптасты деуге болады. «Мурауа» ұғымында адамдардың бойындағы қажыр-қайрат, намысқой, қайырымдылық, жомарттық, шешендік, сүйіспеншілік қасиеттері түсінілген.

Этикет – қоғамдағы мінез-құлықтың белгіленген тәртібі. А. Сканаби «Бизнес-этикет в арабских странах» атты еңбегінде бұл түсініктің «жазылған, жазылмаған ережелердің жиынтығын» құрайтынын, мұндай ережелерге қарым-қатынасқа қатысушылардың амандасуы, қоштасуы, алғыс білдіруі, кешірім сұрауы, түрлі ишарат белгілері және т.б. жатқызуға болатынын нақтылайды [4].

Арабтармен танысқан кезде, басқа да ұлт өкілдерімен танысқандай, өзінше белгілі салт жоралары сақталады. Өзінің жасы мен беделіне қарамастан, ер адам әйел адаммен бірінші болып танысады. Жасы мен қызметтік дәрежесі төмендер үлкендерге өздерін бірінші таныстырады: жас жігіт өзін ер адамға таныстырады, ер адам шейхқа және т.с.с. Егер танысып жатқан адамдардың жасы мен беделі тең болса, онда үйленбеген адам өзін үйленген адамға таныстыруы керек, тұрмысқа шықпаған әйел адам өзін тұрмысқа шыққан әйелге бірінші таныстыру керек. Жалғыз адам өзін топ адамға таныстырады; әйел адам үйленген жұпқа бірінші өзін таныстырады.

Танысқан кезде және кездескенде қол алысу қабылданған. Бірінші болып қолын жасы үлкен адам немесе әйел адам, ал қызметте бастық қоластындағы адамға ұсынады. Айта кететін жайт, әйелдердің қол алысуына қатысты түрлі пікірлер бар. Кейбір зерттеушілер араб елдеріндегі әйел адамдардың қол алысуы Батыстан келген сәнге еліктеушілік деп есептейді. Белгілі болғандай, еуропалық елдерде сәлемдесу үшін әйел адам бірінші болып қол ұсынады, ал араб елдерінде өзгеше: егер ер адам өзі бірінші болып қолын ұсынбаса, әйел адамдар ынта білдіріп, ер адамның қолын ұстауға болмайды.

Қолын бірінші болып ұсынған адам бірінші болып қайтарып алмауы керек. Егер әуел бастан әңгімелесу қысқа болады деп есептелсе, кейде әңгімелесушілер сөйлесу кезінде қолдарын алмай, біраз уақыт ұстап, әңгімелесуі мүмкін. Кейде сол қолдарын ұстасқан оң қолдарының үстіне қояды, бұл әңгімелесушілердің сезімталдығын және жылы лебіздерін білдіреді.

Кездескенде ер адамдар бірінші бір жақ бетімен, содан кейін екінші жақ бетімен жанап, құшақтасады және бір бірінің арқалары мен

иықтарынан қағады. Егер олар өзара өте жақын таныс болса және бір-бірін көптен бері көрмеген болса, әдетте олар бір-бірін екі бетінен де сүйіп, құшағына қысып, қарсы алады. Бірақ бұл дәстүр барлық елдерде бірдей кездеспейді, ол көбінесе Египет, Ливия, Сирия мен Иракқа тән.

Батыста ер адам әйел адамның бетінен сүйіп амандасу қалыпты жағдай болып есептеледі. Ал, арабтық көзқараста, кеңірек айтсақ, ислам этикеті бойынша бұндай әрекеттер мүлдем қабылданбайды. Сондай-ақ, Батыста құрмет пен ризашылдықтың белгісі ретінде достық қарым – қатынаспен әйел адамның қолын сүйетін дәстүр де тараған. Араб этикеті мұндай ниет білдіру формасын да қабылдамайды. Еуропаның бір мекенінде әйел адам қолын сүйдіру үшін ұсынып тұрған жағдайға арабқа сонда не істеу керек? Ол кішкене еңкейіп, ұсынылған қолды алып, оны сүймей-ақ, басын кішкене төмен түсіруіне болады. Бұған іскери хаттаманың көзқарасы бойынша жол беріледі. Сонымен қатар, араб әйелдері де әртүрлі дипломатиялық жиындарда амандасу үшін ұсынған қолдарын сүйген кезде әбігерге түседі. Осындай жағдайға тап болмау үшін Абдель Фаттах Мухаммед Шаббан тәрбиелі араб әйеліне сәлемдесу кезінде қолын ұсынбай, тек басын кішкене иіп қана қоюына кеңес береді және «оның қолында үнемі не сөмке, не орамал болғанын» ұсынады. Бұл батыс мәдениетінің өкілдеріне оның қол ұсынатын ойы жоқ екенін түсіндіреді.

Осы қол алысудан жаһандандудың әсерін аңғаруға болады. Жоғарыда айтып кеткеніміздей, қалыптасқан араб мәдениетінде әйел мен ер адам қол алыспаған. Дегенмен, қазір бұл әдет көп сақталмайды. Аса діндар адамдар ғана әйел адаммен қол алыспайды. Мәдениет талабы бойынша қоштасу кезінде де қол алысуды ұмытпау керек. Құрметті адамдардың қолы екі қолмен алынады. Мұсылман әйеліне қол ер адам тарапынан бірінші болып берілмейді, қажет болса, әйел адам өзі қолын ұсынады.

Жаһандану әсеріне төтеп беріп, арабтар мәдениетінде көп өзгеріске түспеген салт-дәстүрдің көріністері оларды өзгелерден айырып тұратын тұрақты негіздер деуге болады. Мысалы, үйге кіру үшін алдымен аяқкиіміңізді шешесіз. Арабтар үшін қарсы отырған адамның өкшесі көрініп тұрса, бұл қорлық болып саналады.

Арабтардың қонақжайлық мәдениетінде де қонақ күтудің ежелгі дәстүрі сақталғанымен жаһандандудың салдары байқалады. Араб елдерінде тағамнан бас тарту – үй иесін сыйламағандық белгісі ретінде қабылданады. Тағамды, сусындар

мен шырындарды немесе қандай да бір заттарды тек оң қолмен алу араб мәдениетіне тән шарттардың бірі. Арабтар негізінен қонақты шай, кофе немесе салқын шырындармен, сусындармен қарсы алады. Соның ішінде кофе ең дәстүрлі сусын болып есептеледі. Ол өте ыждаһаттылықпен дайындалады. Араб кофесі өте ащы болады және оны қантсыз, бірақ кардамон, шафран немесе қалампыр қосып, ұсынады. Алайда, қазіргі сусындар – кола, пепси, спрайт, ред буул сияқты сусындар араб елдерінде де бар. Осы тұста америкалық тамақ өнімдері – фаст фудтың небір түрлері қалалық жерлерде бәдәуилердің дәстүрлі ұлттық тағамының негізі болған таза күйіндегі түйе сүтін, жаңа сауылған ешкі сүтін, қоспасыз қой ірімшігін, бидай, арпа, тары, жүгері нанын ығыстырып жатқанын айта кеткен жөн. Әсіресе, қалалық тұрғындардың өмірлері көп өзгеріп, ұлттық тағамдары ұмытыла бастады. Аталған дәстүрлі тамақ негіздері түрлі технологиялармен өңделуге түсіп, *хомус – бұршақ пен күнжіт ұрығынан жасалған паста ретінде, таббуле – түрлі дәмдендіргіштер қосылған ұсақталған жұмсақ ет, ақ желкен мен майдаланған заманауи технологиялық жолдармен өсірілген бидай, гузи – жаңғақ пен күріш қосылған тоңазытылған қозы еті, харис – арнайы өңдеулерден өтіп, дайындалған бидай қосып пісірілген ет тағамдары* ретінде қолданылатыны араб ғалымы Турки Әлхамд еңбегінде сараланған [5]. Сөйтіп, үлкен қалаларда араб ұлттық тағамдарымен қатар басқа да елдердің тамақтары кеңінен қолданылады.

Араб мәдениетінің бірден бір бөлігі – араб киімдері, яғни ұлттық колоритте дайындалған ер адамдардың, әйелдер мен балалардың костюмдері.

Араб киімдері туралы айтқанда, біріншіден, олардың қазіргі қоғамдағы рөлі еске түседі. Арабтар ұлттық киімдерін Америка, Еуропа елдері, сондай-ақ еуропаланған басқа да мемлекеттер сияқты мереке күндері, концерттер мен фестивалдарда ғана қолданбайды, кез келген уақытта күнделікті өмірде кеңінен қолданады. Онысыз арабтардың ұлттық сипатын көзге елестету мүмкін емес. Бұл «әдеттерін» кейбір мемлекет басшыларының, шейхтардың ресми кездесулерінен де байқауға болады.

Араб киімдерінің ерекшелігі олардың географиялық жағдайымен байланысты, араб әлемінің көп бөлігі – ұшы-қиырсыз шөл дала және аптабыстық. Осыған сәйкес киімдерінің міндетті бөлігі – күннен қорғайтын бас киім. Келесі бөлігі – дененің еркін демалуына мүмкіндік жасап, ауа өткізу үшін арнайы кең тігілген мата. Бұған жел-

мен көтерілетін құмды қоссақ, үшіншісі, – бетіңді, көзінді қорғайтын қосымша бөлік.

Араб ұлттық киімдеріне мұндай климаттық жағдайлардан басқа олардың діні мен дәстүрлері де әсер еткен. Ислам діні ер адамдардың да, әйел адамдардың да сырт келбетіне белгілі деңгейде шектеу қояды.

Енді ер адамдардың және әйел адамдардың киімдеріне жеке тоқталып, олардың қазіргі заманға сай өзгерістерін саралайық.

БАӘ, Сауд Арабиясы, Катар, Бахрейн және т.б. араб елдерінде ер адамдар ұзын ақ түсті «*жалабия*» немесе «*кандура*» киеді. Бұрынғы кезде бұл киім бірыңғай тегіс матадан тігілетін, ал қазір жаға, қайырма, қалта сияқты қосымшалармен түрлендірілетін болды. Бас киімдері – «*куфия*» немесе «*гутра*» деп аталатын орамал, ол шашты, мойынды кейде иықты жауып тұрады және қара түсті «*икалмен*» бекітіледі. Қазіргі кезде көп ер адамдар «куфияның» астынан еркін қозғалуға әрі намаз оқығанға ыңғайлы болу үшін тоқылған жеңіл бас киім киеді. Орамалдың түсі негізінен шектелмейді, бірақ көбінесе ақ немесе қызыл түс кең тараған. Орамал тоқыма матадан немесе мақтадан жасалады.

Ал, әйел адамдардың киімдері анағұрлым түрлі-түрлі болады. Әйелдер дәстүрлі түрде ұзын жеңді кеңірек тігілген түрлі-түсті ұзын *көйлек – «кандура»*, ал көйлектің астынан *шалбар – «сирвалы»* киеді. Сырт киім ретінде кең тігілген «*абайя*» киеді, онымен барлық қоғамдық орындарға шығуға болады. Қазіргі кезде оның жиегін алтынмен, күміспен, бағалы тастармен және әдемі өрнектермен әшекейлеу сәнге айналған. «Абайяның» матасы мен қымбат көркемделуіне қарай, әйелдің күйеуінің әл-ауқаты бағаланады.

Аймақтарға байланысты араб әйелдерінің беті көзіне саңылау жасалған жеңіл бет пердемен жабылады. БАӘ-де әйелдер басын *жұқа қара орамал – «шелламен»* жабады, ол бетін емес, тек басында болады. «Хиджабты» немесе «никабты» БАӘ-нің жергілікті әйелдері сирек қолданады, оны көбінесе көршілес араб елдерінде киеді.

Кейбір аудандарда дәстүрлі отбасыларынан шыққан әйелдер бастарын «*буркамен*» жабатын болған. Ол Парсы шығанағы елдерінде жақсылықтың белгісі саналатын қаршығаның келбетіне ұқсас жасалған. Оның пайдасы, біріншіден, терді сіңіріп алса, екіншіден, беттің нәзік терісін күннен қорғайтын болған. Алайда, қазір «бурканы» киетін әйел араб елдерінде кем де кем [6]. Сондай-ақ, араб әйелдерінің бұрынғы дәстүрге сай, барлық саусақтарына жүзік, қос-қос алтын алқа, салмағы бір келіге дейін жететін сансыз

алтын білезіктер, мұрын сырға, әшекей салпыншақтар тағулары да күрт өзгеріске түскен. Жоғарыда айтылған ұлттық киімдердің орнына қызметтегі әйелдер шалбар киіп, кофталарының жеңдерін үштен бір ұзындыққа келтіріп, шаштарын қысқа қиып, жалаң бас жүре бастады.

Сауд Арабиясында әйелдер сырт киім – «абайясыз» жүре алмайтын болса, Сирия, Ирак, Иордания, Египет, Ливан елдерінің үлкен қалаларында дәстүрлі үлгіде, сондай-ақ заманауи үлгіде киінген әйел адамдарды, әсіресе жастарды жиі кездестіруге болады. Киім киюде еуропа үдерісіне басымдылық беретін әйелдер араб елдерінде де көп кездеседі. Дәстүрлі «кандура» көйлегінің орнына белгілі еуропалық сән үлгілерінің заманауи киімдерін киеді, оған қоса әлемдік сән үлгісіндегі белгілі брендтік сумкалар мен аяқкиімдерді де пайдаланады. Бұл мысалдардан араб елдерінің халқы әлемдік сән үлгісінен қа-

лыспай, жер шарының басқа аймақтарында болып жатқан жаңалықтар арабтардың ұлттық киімдерінде де өз әсерін қалдырып жатқаны анық байқалады.

Сонымен, араб әлеміндегі жаһандану салдарын саралай келіп, дәстүрлі қоғамда ислам дінінде рұқсат етілетін өзгерістердің болуынан, сондай-ақ, араб тілі мен араб этикетіндегі, ұлттық киімдері мен ұлттық тағамдарындағы өзгерістерден жаһанданудың араб елдеріндегі жағымды немесе жағымсыз көріністерін көреміз. Бұл, әрине, араб әлемінің жаһандану жағдайындағы дамуын, өркендеуін аңғартады. Әлемдік өркениет, әлемдік даму барлық адамзатқа ортақ. Дегенмен, әрбір мемлекет, әрбір ұлт жаһандану жағдайында өмір сүруге бейімделіп, жаһандық өзгерістерді өзінің ұлттық мүдделерін қорғай отырып, қабылдауы заман талабы.

Әдебиеттер

- 1 Хассан нидал. Проблемы глобализации и их отражение в арабской печати: Диссертация канд. фил.н. – М., 2005. – 238 с.
- 2 [Электронный ресурс]. -<http://news.flarus.ru/?topic=3029>
- 3 [Электронный ресурс]. -<http://news.headline.kz>
- 4 Сканави А. Бизнес-этикет в арабских странах. М.: КноРус, 2010. – 160 с.
- 5 ترکی الحمد. الثقافة العربية في عصر العولمة. بيروت، لبنان. 2012. - 215 ص.
- 6 [Электронный ресурс]. - evro-turist.ru

References

- 1 Hassan Nidal. Problemy globalizaciyi i ih otrazhenie v arabskoy pechati: Dis. Kand.filol.nauk. – М., 2005. – 238s.
- 2 [Elektronniy resurs]. -<http://news.flarus.ru/?topic=3029>
- 3 [Elektronniy resurs]. -<http://news.headline.kz>
- 4 Skanavi A. Biznes-etiket v arabskih stranah. – М.: KnoRus, 2010. – 160 s.
- 5 Turki Alhamdi. Assakafatuh alarabiya fi asri alauliyama. Beirut, lubnan. 2012. -215s.
- 6 [Elektronniy resurs]. - evro-turist.ru